

SÖZCÜKTE ANLAM

SÖZCÜĞÜN ANLAM ÖZELLİĞİ

GERÇEK ANLAM

Sözcüğün sözlükteki ilk anlamı ve bu anlama bir yönüyle bağlı olan anlamlarıdır.

Bu perde sadece bu dükkânda satılır.

(Görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın önüne getirilen örtü.)

MECAZ ANLAM

Bir sözcüğün gerçek anlamından uzaklaşarak kazandığı yeni anlamlardır.

Doğruları söylemedikçe gözündeki perde kalkmayacak.

(Doğruyu görmeye engel olan şey.)

TERİM ANLAM

Bir bilim, sanat, spor veya meslek dalına özgü, sadece o alandaki anlamında kullanılan sözcüklerdir.

Oyunun bu perdesinde izleyiciler merak içinde kaldı.

(Bir sahne eserinin büyük bölümlerinin her biri.)

» ÜNİTE

7

İpucu

Bir sözcüğün hem gerçek anlamı hem mecaz anlamı hem de terim anlamı olabilir. Bunu tespit etmek için sözcüğün cümlede kazandığı anlama dikkat etmek gerekir.

*Doktor dişimin kökünün kırıldığını söyledi. (Gerçek anlam)

*Arkadaşlarımla bu meseleyi kökten halletmelisin. (Mecaz anlam)

*Sözcüklerin köklerini bulurken dikkat etmelisin. (Terim anlam)

İpucu

Bilim, sanat vb. alanların adları terim değildir.

kimya → Terim değil

çözünme → Terim

futbol → Terim değil

köşe vuruşu → Terim

Etkinlik
1

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden gerçek anlamda kullanılanlar için G kutucuğunu, mecaz anlamda kullanılanlar için M kutucuğunu işaretleyiniz.

	Cümle	G	M
1	Gözlerindeki <u>ateşi</u> görmemek mümkün değildi.		
2	Bu mevsimde benim memleketim çok <u>soğuk</u> olur.		
3	Köyümüzdeki tarlalar açılan <u>kanallar</u> sayesinde sulanıyor.		
4	Osman Bey maaşıyla yıllardır üç <u>boğaza</u> bakıyordu.		
5	Dalgalıktan marketin kapısını bile <u>görmemiş</u> .		
6	Dostlarımız <u>kara</u> günlerimizde bizleri hiç yalnız bırakmaz.		
7	<u>Bastığım</u> her toprak parçası, atalarımın bana yadigârdır.		
8	Ünlü bilim insanının dönemine göre çok <u>ileri</u> fikirleri vardı.		
9	Çalışmadaki devamlılık her güçlüğü <u>yener</u> .		
10	Merdivenlerden <u>çıkarken</u> bunu görmüş.		

SÖZCÜKTE ANLAM

Etkinlik
2

Aşağıda verilen cümlelerdeki terim anlamlı sözcüklerin altını çiziniz ve bu sözcükleri ilgili olduğu alana yazınız.

1. En son gittiğim dişçi, çürük dişime kanal tedavisi yapacak.
2. Yaptığımız toplantıda olaylara hep farklı açılardan bakardı.
3. Ahmet amca, gençliğinde on sene basketbol oynamış.
4. Taç atışıyla birlikte maç kaldığı yerden devam ediyordu.
5. Tahtaya iki basamaklı dört tane sayı yazdı.
6. Dedem sabahları İtrî Efendi'nin bestelerini dinlerdi.
7. Ameliyat öncesi hastaya anestezi yapılması kararlaştırıldı.
8. Hayatının her döneminde doğruların peşinde koşmuştu.
9. Terliyen içilen soğuk su bizi hasta etmeye yeter.
10. Kesirler, günlük hayatımızda her an karşımıza çıkabilir.

MATEMATİK

MÜZİK

TERİM
ANLAMLI
CÜMLELER

SPOR

TIP

Beceri Temelli Örnek Soru

Bir sözcüğün akla gelen ilk anlamına "gerçek anlam", gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlama "mecaz anlam" denir.

Buna göre;

Türk dili I ve edebiyatının anıt II eserlerinden biri olan Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hacıp tarafından yazılmıştır. Eserde adalet, akıl III, mutluluk ve devleti temsil eden dört kahramanın çevresinde gelişen olaylar anlatılarak devrin IV hükümdarına öğütler verilmiştir.

metninde numaralanmış sözcüklerden hangisi mecaz anlamda kullanılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV.

(MEB, 5. Sınıf Beceri Temelli Örnek Sorular, 1. Tema, 2019)

KAVRATAN TESTLER

1. Gerçek anlam bir sözcüğün sözlükteki ilk anlamı ve bu anlama bir yönüyle bağlı olan anlamlarını ifade eder.

Okulların açılmasıyla ne kadar mutlu oldum anlatamam. O kara günlerden sonra okula karşı bu kadar özlemim olacağını düşünmezdim.

Metinde geçen altı çizili sözcüklerin hangisi gerçek anlamı dışında kullanılmıştır?

- A) okul B) mutlu
C) kara D) özlem

2.

Bir sözcüğün herhangi bir bilim, sanat, spor ya da meslek alanına özgü olan özel ve belirli kavramları karşılayarak kazandığı anlama "terim anlam" adı verilir. "Onu en son gördüğümde bağlamanın akorduna bakıyordu." cümlesindeki "akort" sözcüğü bir müzik terimidir.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük terim anlamda kullanılmıştır?

- A) Yarın matematik dersindeki ödevi unutmamak gerekir.
B) Mutfağa aldığı yeni perdeleri oldukça güzel görünüyordu.
C) Birün astronominin dönemindeki en büyük deha-
larından biridir.
D) Öğretmenimiz yazdığımız şiiirleri okuyup notlar verirdi.

» ÜNİTE

3. Bir sözcüğün akla gelen ilk anlamı ve bu anlama bağlı kalarak ortaya çıkan diğer anlamlarına "gerçek anlam" denir.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde "sıcak" sözcüğü gerçek anlamda kullanılmıştır?

- A) Eve geldiğimizde evin çok sıcak olduğunu gördük.
B) Yıllardır hep dışarıda olduğu için sıcak bir çorbaya hasretti.
C) Oraya ilk gittiğimde köylülerin beni sıcak karşılamasını hiç unutmam.
D) Yazın bu belde çok sıcak olduğu için dışarıya pek çıkamıyoruz.

4. Bir sözcüğün gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlamlara "mecaz anlam" denir.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük mecaz anlamda kullanılmıştır?

- A) Ünlü oyuncu maçın 35. dakikasında sakatlandı.
B) Bu konularda çok derin bilgisi vardı.
C) Hisse satın alarak fabrikaya ortak olmuş.
D) Kardeşim birden ona kadar sayabiliyor.

5. Bir sözcüğün akla gelen ilk anlamına ve bu anlama bağlı olarak kazandığı diğer anlamlara "gerçek anlam" denir.

Buna göre aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin hangisi gerçek anlamda kullanılmıştır?

- A) Eşyaları eskiyinceye kadar kullanırlardı.
B) Paraya kıyıp biraz daha iyisini alabilirdin.
C) Ninem ak günler göresin, diye dua ederdi.
D) Kimle yaparsa yapsın ortak işi yürümüyordu.

GUNAY
YAYINLARI

5
SINIF

KAVRATAN TESTLER

6.

	Cümle	Gerçek	Mecaz
1	<u>İyilikler</u> insan için bir kazançtır.		✓
2	İşten aldığı parayla sıfır bir <u>da-</u> <u>ire</u> satın aldı.	✓	
3	İlla <u>kaşınıyor</u> , kötü bir söz bek- liyordu.		✓
4	Geceleri burada gezdiğinizi <u>duydum</u> .		✓

Tabloda altı çizili sözcüklerin anlam özelliğiyle ilgili işaretlemeler yapılmıştır.

Buna göre numaralanmış cümlelerin hangilerinde altı çizili sözcük ile ilgili yapılan işaretleme doğrudur?

- A) 1 ve 3 B) 1 ve 4
C) 2 ve 3 D) 2 ve 4

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde terim anlamda kullanılan bir sözcük bulunmamaktadır?

- A) Başarının basamaklarını birer birer çıkıyordu.
B) Çarpma işareti olarak artık noktayı kullanacaktık.
C) Bir dik açının 90 derece olduğunu artık biliyorsun.
D) Ondalık sayıları eve gidince tekrar etmen gerekiyor.

8. Aşağıda verilen cümlelerdeki altı çizili sözcüklerden hangisi gerçek anlamıyla kullanılmamıştır?

- A) Bir sandalye alıp karşıma oturdum.
B) Artık derslerine daha çok eğiliyor.
C) Erken geldiğimi duyunca çok şaşırarak.
D) Ağaçtaki kuşları gördün mü?

9.

Şairin en önemli görevlerinden biri de yaşadığı topluma ayna tutmaktır.
Yazarların asıl amacı, toplumun yaşadığı sıkıntıları göstermektir.
Genç dönemlerinde yazdığı şiirlerin teması memleket hasretidir.

Verilen cümlelerdeki altı çizili sözcüklerin anlam özellikleri aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla doğru verilmiştir?

- A) Gerçek anlam-Mecaz anlam-Mecaz anlam
B) Terim anlam-Mecaz anlam-Gerçek anlam
C) Terim anlam-Gerçek anlam-Terim anlam
D) Mecaz anlam-Gerçek anlam-Terim anlam

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük mecaz anlamda kullanılmıştır?

- A) Tablodaki resim ona gülümsüyordu sanki.
B) Buralarda rüzgâr efil efil esiyor.
C) Yumuşak bir ses tonu vardı.
D) O, hayal dünyası geniş biridir.

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "yırtmak" sözcüğü gerçek anlamda kullanılmıştır?

- A) Kahramanlık şiirini boğazını yırtarcasına okuyordu.
B) Öğretmen okula gelmediği için yazılıdan yırtmışlar.
C) Küçük kardeşi, Ozan'ın matematik ödevini yırtmış.
D) Bu ayki planladığımız satış rakamına ulaşırsak yırttık.

SÖZCÜKTE ANLAM

SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİSİ

EŞ ANLAMLI (ANLAMDAŞ) SÖZCÜKLER

Aynı anlama gelen ama farklı yazılan sözcüklerdir. Bu sözcükler birbirinin yerine kullanıldığında anlamda hiçbir değişme olmaz.

cevap – yanıt
yoksul – fakir
değerli – kıymetli
bağışlamak - affetmek

ZİT ANLAMLI (KARŞIT) SÖZCÜKLER

Birbirinin tam tersi anlamı karşılayan sözcüklerdir.

iyi – kötü
güzel – çirkin
ince – kalın
kolay – zor

EŞ SESLİ (SESTEŞ) SÖZCÜKLER

Yazılışı ve okunuşu aynı ama anlamları farklı sözcüklerdir.

Çay: Yaprağın demlenmesiyle elde edilen güzel kokulu ve sarımtırak kırmızı renkli içecek.
Çay: Dereden büyük, ırmaktan küçük akarsu

Sözcüğün eş ve zıt anlamı cümledeki anlamına göre değişebilir. Örneğin “kara” sözcüğü tek başınayken eş anlamına “siyah”, zıt anlamına da “beyaz” diyebiliriz ancak aşağıdaki cümleler incelendiğinde farklı durumların da ortaya çıkabileceği görülmektedir.

“Bu kara günler de geçer elbet bir gün.” cümlesindeki “kara” sözcüğünün eş anlamı “kötü, uğursuz”; zıt anlamı da “iyi” dir.

Eş anlamlılık ilişkisi, sözcüğün cümlede kazandığı anlama göre değerlendirilir.

“Tatlı çocuk siyah gözleriyle bana bakıyordu.” cümlesindeki “siyah” sözcüğünün eş anlamı

“Bu kara günler elbet geçecek.” cümlesindeki “kara” sözcüğü değil

“Temizlikçi en son kara tahtayı eline almıştı.” cümlesindeki “kara” sözcüğüdür.

» ÜNİTE

1

İpucu

Fiillerin olumsuz biçimleri, onların zıt anlamı değildir.
İnmek-inmemek → Zıt anlam değil.
İnmek-çıkarmak → Zıt anlam

İpucu

Bir sözcüğün düzeltme işareti (şapka) bulunan diğer hâli onun sesteşi değildir.
kar - kâr
hala - hâlâ
adet - âdet
Yazılışları aynı olmadığı için sesteş değildir.

İpucu

Bir sözcüğün gerçek anlamı ile mecaz anlamı arasında sesteşlik ilgisi bulunmaz.
Aşağıdaki örneklerde “damla” sözcüğü sesteş değildir.
“Bir damla zeytinyağı bile kalmamış. (Damla sözcüğü gerçek anlamda kullanılmıştır.)
“Cesaretin damlası yok onda. (Damla sözcüğü mecaz anlamda kullanılmıştır.)

GUNAY
YAYINLARI

5
SINIF

SÖZCÜKTE ANLAM

Etkinlik
3

EŞ ANLAMLI SÖZCÜKLER

Aşağıdaki sözcükleri eş anlamlıları ile eşleştiriniz.

1 siyah	yurt
2 sözcük	misafir
3 armağan	anı
4 tutsak	hediye
5 sene	kelime
6 vatan	yıl
7 konuk	esir
8 hatıra	kara

Etkinlik
4

EŞ ANLAMLI SÖZCÜKLER

Aşağıda verilen söz öbeklerindeki altı çizili sözcüklerin eş anlamlısı bulunanları değiştirerek eş anlamlısı ile yeniden yazınız.

Örnek: Yaşlı adam (İhtiyar adam)

”

1. Kırmızı elma (.....)	6. Ufak taş (.....)
2. Sınav kâğıdı (.....)	7. 21. yüzyıl (.....)
3. Kirli eldiven (.....)	8. Hediye ayna (.....)
4. Beyaz çarşaf (.....)	9. Ünlü sanatçı (.....)
5. Doktor Bey (.....)	10. Gazete ilavesi (.....)

SÖZCÜKTE ANLAM

» ÜNİTE

1

Etkinlik
5

ZİT ANLAMLI SÖZCÜKLER

Aşağıdaki kelebeklerin kanadında yazılı sözcüklerin zıt anlamlılarını kelebeklerin diğer kanadına yazınız.

GÜNAY
YAYINLARI5
SINIF

SÖZCÜKTE ANLAM

Etkinlik
6

ZIT ANLAMLI SÖZCÜKLER

Verilen ifadelerde koyu yazılmış sözcüklerin zıt anlamlılarını altlarına yazınız.

1 Eski eşyalar

2 Ağır paketler

3 Acı biber

4 Güzel insan

5 Zor çıkış

6 Alçak topraklar

7 Sert iklim

8 Dar elbise

9 Aşağı iniş

10 Kirli çamaşır

Etkinlik
7

SESTEŞ SÖZCÜKLER

Aşağıdaki sözcükleri sesteş olacak şekilde iki farklı cümlede kullanarak verilen boşluklara yazalım.

koca

dolu

ben

kara

SÖZCÜKTE ANLAM

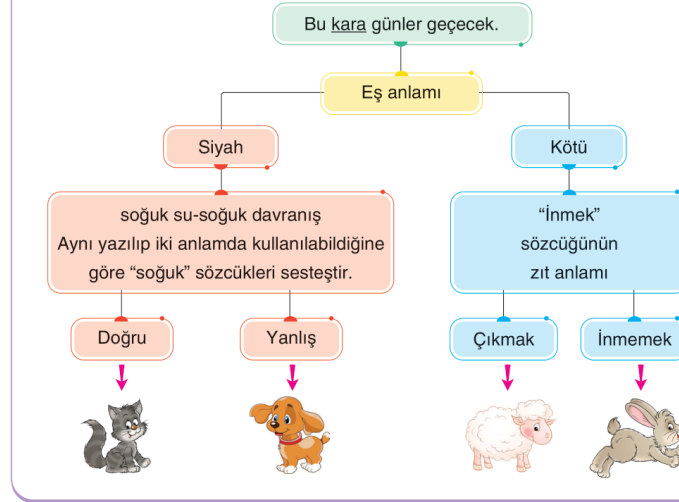
» ÜNİTE

1

Etkinlik
8

EŞ ANLAM-ZİT ANLAM-SESTEŞ SÖZCÜKLER

Aşağıdaki şekilde doğru okları takip ederek çıkışa ulaşınız.

Beceri Temelli Örnek Soru 2

- I ve II numaralı sözcükler anlam bakımından birbirinin yerini tutabildiği için eş anlamlıdır.
- II ve III numaralı sözcükler birbiriyle çelişen özellikleri ifade ettiği için zıt anlamlıdır.

Aşağıdakilerin hangisinde sözcükler bu açıklamaya göre düzenlenmiştir?

	I	II	III
A)	Esir	Tutsak	Özgür
B)	Zengin	Fakir	Yoksul
C)	Üzgün	Mutsuz	Mutlu
D)	Cömert	Pinti	Cimri

(MEB, 5.Sınıf Beceri Temelli Sorular, 2. Tema, 2019)

GÜNAY
YAYINLARI5
SINIF

1.

	Sözcük	Eş Anlamlı	Zıt Anlamlı
1	Kent	İlçe	
2	İnce		Kalın
3	Vakit	Zaman	
4	İç		Dış
5	Fikir	Düşünce	
6	Pahalı		Ucuz
7	Yüksek		Küçük

Tablodaki sözcüklerden hangilerinin anlam ilişkilerinde yanlışlık yapılmıştır?

- A) 1-7 B) 1-6 C) 2-5 D) 2-6

2. Birbirinin tam tersi anlamları ifade eden sözcüklere “zıt anlamlı sözcükler” denir.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde zıt anlamlı sözcükler bir arada kullanılmıştır?

- A) Köyün genç öğretmeni, ihtiyarlara saygıda kusur etmezdi.
 B) Birazdan yola çıkacakları için hazırlanmaya başladılar.
 C) Tedbirli davranan, yere daha sağlam basar.
 D) Olur olmaz her söze girmen doğru değil.

3. Yazılışları aynı olduğu hâlde anlamları farklı olan sözcüklere “sesteş sözcükler” denir.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde sesteş (eş sesli) sözcük kullanılmamıştır?

- A) Dilimizin en ince ayrıntılarını öğrenmek en önemli vazifelerimizdendir.
 B) Mektubunda yazdığı her satırda özlemin izlerini görmek mümkündü.
 C) Kır saçları, bizlere bu işte ne denli tecrübeli olduğunu gösteriyordu.
 D) İyi bir toplum için kötü alışkanlıkları, iyi alışkanlıklarla engellemeliyiz.

4. Aynı anlamı karşılayabilen sözcüklere eş anlamlı sözcükler denir.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde eş anlamlı sözcükler bir arada kullanılmıştır?

- A) Hasan yemek salonuna giderken çok ciddi ve üzgün duruyordu.
 B) Çocuklar koridordan koşarak geçip buz gibi avlu-ya çıktılar.
 C) Konuşurken bir yandan da sınıfın önünde yürüyordu.
 D) Bu aralar onun derdi üzüntüsü bitmiyordu.

5. Aşağıdaki dizelerin hangisinde karşıt anlamlı sözcükler birlikte kullanılmıştır?

- A) Biziz mağlup olanlar, vurup kapıyı çıkanlar, sonunda bu hayat mücadelesinden galip çıkanlar.
 B) Zaman yıpratırsa da bizi, düşlerimiz eskise de yine rüyalarda buluşacağız.
 C) O yeri göğü titreten biziz yine de biziz, hâlâ mangel gibi yüreğimiz var.
 D) Issız dalgakıranlarda gezinenleriz, تنها kıyıları da oturanlar.

6.

Yazılışları aynı olduğu hâlde anlamları arasında bir ilişki bulunmayan sözcüklere “sesteş” sözcükler denir.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde sesteş bir sözcük kullanılmıştır?

- A) Aldığı eşyaları buzdolabına özenle yerleştirdi.
 B) Onun elindeki derin yara hâlâ geçmemiş.
 C) Buraların rüzgârı hep sert olur derlerdi.
 D) Konservelerin tarihleri geçeli çok olmuş.